

C-41/22. sz. ügy

Előzetes döntéshozatal iránti kérelem

A benyújtás napja:

2022. január 18.

A kérdést előterjesztő bíróság:

Landgericht Erfurt (Németország)

Az előzetes döntéshozatalra utaló határozat kelte:

2022. január 13.

Felperes:

XXX

Alperes:

Helvetia schweizerische Lebensversicherungs-AG

Landgericht Erfurt

[omissis]

Az Európai Unió Bírósága elé előzetes döntéshozatalra utaló

végzés

Az XXX – felperes – [omissis]

és

a **Helvetia schweizerische Lebensversicherungs-AG**[omissis] – alperes –
[omissis]*között a szerződéskötést megelőző állapotnak az élet-/nyugdíjbiztosítástól való
elállást követő visszaállítása tárgyában*folyamatban lévő jogvitában a Landgericht Erfurt (erfurti regionális bíróság,
Németország) nyolcadik polgári tanácsa [omissis] 2022. január 13-án

a következőképpen határozott:

I. A bíróság az eljárást felfüggeszti.

II. A bíróság az EUMSZ 267. cikk alapján az uniós jog értelmezése céljából a következő kérdéseket terjeszti az Európai Unió Bírósága elé:

1) **Ellentétes-e az uniós joggal, különösen – adott esetben az Európai Unió Alapjogi Chartájának 38. cikkével összefüggésben értelmezve – a második életbiztosítási irányelv 15. cikkének (1) bekezdésével, a harmadik életbiztosítási irányelv 31. cikkével és a 2002/83 irányelv 35. cikkének (1) bekezdésével az olyan nemzeti szabályozás vagy ítélkezési gyakorlat, amely szerint – a biztosított elállási jogának jogszerű gyakorlását követően – a biztosítottra hárul a biztosító által húzott hasznok számszerűsítésével kapcsolatos indokolási és bizonyítási teher? Megköveteli-e az uniós jog – mindenekelőtt a tényleges érvényesülés elve – az ily módon megosztott indokolási és bizonyítási teher megengedettsége esetén, hogy a biztosítottat ennek ellenében a biztosítóval szemben fennálló tájékoztatáshoz való jog vagy egyéb könnyítések illessék meg jogai érvényesítésének lehetővé tétele érdekében?**

2) **Azon biztosítónak, amely nem tájékoztatta vagy hibásan tájékoztatta a biztosítottat elállási jogáról, tilos-e a biztosított ebből eredő jogaival, így különösen az elállási joggal szemben jogvesztésre, joggal való visszaélésre vagy időmúlásra hivatkoznia?**

3) **Azon biztosítónak, amely nem adta át vagy hiányosan adta át vagy hibásan adta át a biztosítottnak a fogyasztói tájékoztatást, tilos-e a biztosított ebből eredő jogaival, így különösen az elállási joggal szemben jogvesztésre, joggal való visszaélésre vagy időmúlásra hivatkoznia?**

A. A tényállás és az alapeljárás

A felek – a biztosított és a biztosító – közötti vita tárgyát egy, az úgynevezett kérelemmodell alapján kötött biztosítási szerződés megkötése előtti állapot teljes körű visszaállítása képezi.

A felperes 2008-ban befektetésekhez kötött nyugdíjbiztosítási szerződést kötött az alperes biztosítóval. Ennek során a kérelem benyújtásával egyidejűleg átadták neki a fogyasztói tájékoztatást. A részletek vitatottak.

2020-ban a felperes a [Gesetz über den Versicherungsvertrag] (a biztosítási szerződésekről szóló törvény, a továbbiakban: VVG) régi változatának 8. §-a alapján elállt a szerződéstől. A felperes arra hivatkozik, hogy az elállási jogról való tájékoztatás alaki és tartalmi szempontból hibás volt. Emellett elállását arra alapozza, hogy szükséges fogyasztói információk átadására nem vagy hiányosan került sor.

A felperes – jogalap nélküli gazdagodás jogcímén – lényegében az időközben megfizetett biztosítási díjak visszafizetését, valamint a biztosító biztosítási díjakból húzott és megtermelt hasznának kiadását követeli. A felperes részletes tájékoztatást kér az alperestől a használat ellenértékének kiszámításához, például az általa megfizetett biztosítási díjak egyes összetevőkre – többek között adminisztratív költségekre, szerzési költségekre, kockázati költségekre vagy megtakarítási összegre – történő felosztásával vagy a biztosítási díjak konkrét felhasználásával kapcsolatban.

Az alperes biztosító véleménye szerint ő megfelelő tájékoztatást adott az elállási jogról, és átadott minden lényeges fogyasztói információt. A felperes által érvényesített tájékoztatási igényt teljeskörűen elutasítja. A biztosító egyébként a [Bürgerliches Gesetzbuch] (polgári törvénykönyv, a továbbiakban: BGB) 242. §-a értelmében vett jogvesztésre vagy joggal való visszaélésre hivatkozik. A szerződés teljesítésére tizenkét éven keresztül nem érkezett kifogás. Legkésőbb tíz év elteltével jogbékének kell beállnia. Így a német jog még család megtévesztésen alapuló megtámadás esetén is – a tudomásszerzéstől független – tízéves határidőt ír elő.

A felek között e tekintetben vitatott, hogy alkalmazható-e a biztosítási jogra a Bíróságnak a fogyasztói hitelmegállapodásoktól való elállással kapcsolatban a jogvesztésre vagy joggal való visszaélésre vonatkozó jelenlegi ítélkezési gyakorlata.

B. Jogi háttér

A német jognak a jogvita elbírálása szempontjából releváns és a szerződéskötés időpontjában alkalmazandó rendelkezései a következőképpen szólnak:

A [VVG] régi változatának 8. §-a

(1) *A biztosított szerződési nyilatkozatától két héten belül elállhat. Az elállást írásban kell közölni a biztosítóval, és azt nem kell indokolni; az elállási nyilatkozatot határidőben történő feladás esetén határidőben közöltnek kell tekinteni.*

(2) *Az elállásra nyitva álló időszak akkor kezdődik, amikor a biztosított írásban megkapta a következő dokumentumokat:*

1. *a biztosítási kötvényt és a biztosítási feltételeket, ideértve az általános biztosítási feltételeket, valamint a 7. § (1) és (2) bekezdése szerinti további információkat is; valamint*

2. *az elállási joggal és az elállás jogkövetkezményeivel kapcsolatos, világosan megfogalmazott tájékoztatást, amely az igénybe vett kommunikációs eszköz követelményeinek megfelelően világossá teszi a biztosított számára jogait, és tartalmazza azon személy nevét és címét, akivel az elállást közölni kell, valamint*

az elállási időszak kezdetére és az (1) bekezdés második mondatában foglaltakra való utalást.

A tájékoztatás megfelel az első mondat 2. pontjában foglalt követelményeknek a Bundesministerium der Justiz (szövetségi igazságügyi minisztérium, Németország) által az (5) bekezdés szerinti rendelet alapján közzétett minta használata esetén. Az első mondat szerinti dokumentumok kézbesítését a biztosítónak kell bizonyítania.

A [BGB] 242. §-a [–] Jóhiszemű teljesítés

A kötelezett a szolgáltatást a jóhiszeműség követelményének megfelelően köteles nyújtani, az ügyletek során elfogadott szokásokra tekintettel.

C. Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések relevanciája és háttere

A jelen előzetes döntéshozatal iránti kérelem középpontjában az a kérdés áll, hogy a nemzeti szabályok vagy az ítélkezési gyakorlat – Law in Books és Law in Action – akadályozhatják vagy megghiúsíthatják-e a biztosított jogainak gyakorlását és érvényesítését, és ha igen, milyen mértékben, illetve hogy a biztosítottat tájékoztatáshoz való jog vagy egyéb könnyítések illetik-e meg a biztosítóval szemben jogainak érvényesítése során. Különösen azt kell tisztázni, hogy a biztosítási jogban milyen korlátai lehetnek a fogyasztói jogok gyakorlásának. Akkor is hivatkozhat-e a biztosító jogvesztésre, joggal való visszaélésre vagy időmúlásra, ha az elállási jogról való tájékoztatás hibás volt, vagy nem került sor szükséges fogyasztói információk átadására?

Amennyiben a felek között részletekig menően vitatott, hogy az elállási jogról való tájékoztatás alaki és tartalmi szempontból megfelelő volt-e, vagy hogy minden szükséges fogyasztói információ átadására sor került-e, annyiban e konkrét kérdések nem képezik a Bírósághoz benyújtott előzetes döntéshozatal iránti kérelem tárgyát. Elsősorban ugyanis nem értelmezési („interpretation”) problémáról, hanem pusztán a hatályos jog nemzeti bíróságok – mint uniós bíróságok – hatáskörébe tartozó alkalmazásáról („application”) van szó. E tekintetben már rendelkezésre áll a Bíróság, valamint a Bundesgerichtshof (szövetségi legfelsőbb bíróság, Németország) iránymutató ítélkezési gyakorlata, és így e kérdések tisztázhatók az alsóbb fokú bíróságok által (lásd csak: a Bíróság 2019. december 19-i ítélete, C-355/18–C-357/18 és C-479/18, EU:C:2019:1123; lásd továbbá: Bobek főtanácsnok 2021. szeptember 2-i átfogó indítványa, C-143/20 és C-213/20, EU:C:2021:687).

1. Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett első kérdésről

Először is az a releváns kérdés merül fel, hogy a fogyasztó viseli-e, és ha igen, milyen **indokolási és bizonyítási terhet** visel a létre nem jött biztosítási szerződés

megkötése előtti állapot visszaállítására vonatkozó jogos igényeinek bíróság előtti érvényesítésével kapcsolatban. Megilleti-e adott esetben a biztosítóval szemben fennálló **tájékoztatáshoz való jog** a biztosító által a megfizetett biztosítási díjakból húzott tényleges hasznokkal kapcsolatban?

a) Az életbiztosítások területén nem került sor teljes harmonizációra. A tagállamok feladata tehát, hogy meghatározzák a biztosítottat az eredményes ellátást követően megillető jogok körét és korlátait. Ennek során tiszteletben kell tartaniuk az egyenértékűség és a tényleges érvényesülés elvét.

A német jog szerint a biztosított jogosult a már megfizetett biztosítási díjak – csekély kockázati részesedéssel csökkentett – összegére, valamint a használat ellenértékének megtérítésére. A biztosított pénzével gazdálkodó biztosítónak tehát ki kell fizetnie a hozadékot.

Ez az uniós jog szerint megengedett, ellentétben – a használat ellenértékének megtérítését nem előíró teljes harmonizáció miatt – a hitelszerződésektől való ellátás esetével (e helyzetet illetően lásd: a Bíróság 2020. június 4-i ítélete, C-301/18, EU:C:2020:427).

Méltányos és megfelelő egyensúlyt kell teremteni a biztosítottak jogos érdekei, a biztosított közösség érdekei, valamint a biztosítók és a biztosítási ágazat jogos érdekei között. Kérdéses, hogy ez megvalósult-e Németországban a használat ellenértékének megtérítésére tekintettel.

b) A Bundesgerichtshof (szövetségi legfelsőbb bíróság) állandó ítélkezési gyakorlata szerint a biztosított viseli a biztosító által a biztosítási díjaiból szerzett tényleges hasznok kiadásának követelésével kapcsolatos indoklási és bizonyítási terhet. Ennek megfelelően a biztosítottnak meggyőzően indokolnia és adott esetben bizonyítania kell, hogy tényleges hasznok keletkeztek, és milyen összegben. Ennek során az alperes biztosító konkrét pénzügyi helyzetére kell hivatkoznia (összefoglalóan: BGH [szövetségi legfelsőbb bíróság], 2020. április 29-i ítélet – IV ZR 5/19, ECLI:DE:BGH:2020:290420UIVZR5.19.0, 16. pont).

Az évek során a Bundesgerichtshof (szövetségi legfelsőbb bíróság) a használat ellenértékének megkövetelt önálló megállapítása során a felperes fogyasztók által alkalmazott több számítási módot, illetve módszert is elutasított.

A német ítélkezési gyakorlat által kialakított mércék alapos kutatást és átfogó ténybeli állításokat követelnek meg a biztosítottól. A fogyasztónak ugyanis biztosítója közleményeiből vagy nyilvánosan hozzáférhető forrásokból – többek között a biztosító közzétett üzleti jelentéseiből – meg kell állapítania a biztosító pénzügyi helyzetét és például valamely alap nyereségét és teljesítményét, majd erre kell alapoznia keresetét (lásd: BGH [szövetségi legfelsőbb bíróság], 2015. november 11-i ítélet – IV ZR 513/14, 50. pont; Thüringer Oberlandesgericht [turingiai regionális felsőbíróság, Németország], 2020. július 31-i ítélet – 4 U 1245/19, 67. és azt követő pontok). Ez nyilvánvalóan túl nagy terhet ró a biztosítottakra. Feltételezhető, hogy emiatt nem érvényesítik jogaikat.

Ezért komoly kétségek állnak fenn azzal kapcsolatban, hogy ez a joggyakorlat összeegyeztethető-e a tényleges érvényesülés elvével (a tisztességtelen feltételekkel kapcsolatos bizonyítási terhet illetően lásd: a Bíróság 2021. június 10-i ítélete, C-776/19–C-782/19, EU:C:2021:470). Valószínűleg rendkívül nehezzé teszi a fogyasztóvédelmi – különösen az életbiztosítási – irányelvek által a biztosítottaknak biztosított jogok gyakorlását, ha rá hárítják a hasznokkal kapcsolatos indokolási és bizonyítási terhet.

A tényleges érvényesülés uniós jogi elve mindenesetre akkor, ha a fogyasztó vagy általában az uniós jog alapján jogokkal rendelkező személy számára lehetetlen bizonyítékot szolgáltatni, mert a vonatkozó információk nem vagy csak nehezen hozzáférhetők számára, a bizonyítás megkönnyítéséhez, akár a bizonyítási terhet megfordulásához vezet (lásd még: a Bíróság 2015. június 4-i ítélete, C-497/13, EU:C:2015:357). A polgári eljárásjog klasszikus mechanizmusai, amelyek a felek formális egyenlőségén és az *actori incumbit probatio* elvén alapulnak, a jelen esetben elégtelennek bizonyulnak a fogyasztó jogainak hatékony és eredményes érvényesítéséhez. Végül nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a fogyasztó az elállással olyan jogot gyakorol, amely a biztosítója általi jogsértést feltételez. Ezért a szankciók gondolata is jelentőséggel bírhat.

c) Ha mindazonáltal az indokolási és bizonyítási terhet a fogyasztó viseli, akkor ez utóbbit – ennek ellentételezéseként – megilleti-e a biztosítójával szemben a tájékoztatáshoz való jog vagy egyéb könnyítések?

Az uniós jog általános tendenciája, hogy a bizonyítékokat – disclosure értelmében véve – rendelkezésre kell bocsátania a másik félnek. Ez a helyzet például a kartelljog vagy a szellemi tulajdonra vonatkozó jog esetében (lásd még a fogyasztók kollektív érdekeinek védelmére irányuló képviselői keresetekről szóló (EU) 2020/1828 irányelv 18. cikkét).

A biztosítottaknak a biztosítóval szemben fennálló tájékoztatáshoz való joga adott esetben a harmadik életbiztosítási irányelv 31. cikkének (1) bekezdéséből és mellékletéből eredhet. Sharpston főtanácsnok úgy ítélte meg, hogy a befektetési komponens tartalmazó életbiztosítás esetében, amelynek körében a biztosítási szolgáltatás összege a biztosítási díj biztosító általi felhasználásától függ, a biztosító köteles a szerződés megkötése előtt – a szerződés módosítása esetén pedig a szerződés időtartama alatt is – a biztosítottat a választás megkönnyítése érdekében tájékoztatni arról, hogy abszolút összegekben vagy százalékokban meghatározva milyen célokra használja fel a biztosítási díjat. A biztosítottat tájékoztatni kell legalább a vonatkozó kritériumokról (2014. április 12-i főtanácsnoki indítvány, C-51/13, EU:C:2014:1921).

Ha a biztosítónak – amennyiben lehetséges – már a szerződéskötést megelőzően tájékoztatást kell adnia abszolút számokban vagy százalékokban meghatározva a megfizetett biztosítási díjak konkrét felhasználásáról, akkor a biztosítási szerződés megkötése előtti állapot teljes körű visszaállítása érdekében adott esetben

különösen tájékoztatást kell adnia a szerződéskötést követően a biztosítási díjak konkrét felhasználásáról, ha e díjakból ténylegesen hasznot húzott.

2. Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett második és harmadik kérdésről

Ha elállási jogot alapoz meg, hogy a tájékoztatás elmaradt vagy hibás volt, illetve nem álltak rendelkezésre az uniós jog szerint szükséges fogyasztói információk, Németországban a biztosítók és a bíróságok számos esetben **a jogvesztésre és a joggal való visszaélésre** hivatkoznak annak érdekében, hogy megtagadják az eredeti állapot hibás tájékoztatás miatti visszaállítását, vagy elutasítsák a hibás tájékoztatás miatti kártérítési igényeket [omissis] [hivatkozás a szakirodalomra].

A Bundesgerichtshof (szövetségi legfelsőbb bíróság) még az elállási jogról való tájékoztatás elmaradása esetén is, többnyire pedig a tájékoztatás hibás volta esetén is elfogadhatatlannak tartja az elállási jog gyakorlását akkor, ha az egyedi ügyben különösen súlyos körülmények állnak fenn (lásd legutóbb: BGH [szövetségi legfelsőbb bíróság], 2021. szeptember 8-i végzés – IV ZR 133/20, ECLI:DE:BGH:2021:080921BIVZR133.20.0, 17. pont; lásd még: BGH [szövetségi legfelsőbb bíróság], 2021. február 10-i ítélet – IV ZR 32/20, ECLI:DE:BGH:2021:100221UIVZR32.20.0, 17. és azt követő pont). Ugyanez a helyzet az elmaradt vagy hibás fogyasztói tájékoztatás esetében is. Az alsóbb fokú bíróságok meglehetősen nagyvonalúan feltételezik ilyen kivételes eset fennállását.

A Bundesgerichtshof (szövetségi legfelsőbb bíróság) nyilvánvalóan elegendőnek tartja, ha a biztosított magatartása objektíve ellentmondásos: a biztosított szerződéskötés esetén kihasználatlanul hagyja lejárni a számára biztosított és vele közölt elállási időszakot, és rendszeresen fizeti a megállapodás szerinti biztosítási díjakat. A biztosított ellentmondásba kerül ezzel a saját érdekében hosszú időn át tanúsított magatartással, ha később arra hivatkozik, hogy soha nem állt fenn szerződés, és biztosítási díjainak visszafizetését követeli a biztosítótól, amely jogosan bízhatott a szerződés fennállásában. A joggal való visszaélésre vonatkozó kifogáshoz mindenesetre sem a biztosított tisztességtelen szándéka, sem a biztosított vétkessége nem szükséges. Csak az szükséges, hogy a jogosult magatartásának eredményeként a másik fél jogosan bízson egy meghatározott ténybeli vagy jogi helyzet fennállásában, és ez a jogosult számára felismerhető legyen.

A jóhiszeműség elvének – a BGB 242. §-ának – ez a Bundesgerichtshof (szövetségi legfelsőbb bíróság) általi alapulvétele mindazonáltal problematikusnak tűnik a – kötelező és elsőbbséget élvező – uniós jogra és a Bíróság vonatkozó ítélkezési gyakorlatára tekintettel [omissis] [hivatkozás a szakirodalomra].

A joggal való visszaélésre vonatkozó kifogásnak ez alapján szigorú korlátai vannak, és különösen indokoltnak kell lennie. A Bíróság állandó ítélkezési gyakorlata szerint a joggal való visszaélés megállapításához főszabály szerint egy szubjektív elemre is szükség van (az elévülési időkkal kapcsolatban lásd: a

Bíróság 2021. június 10-i ítélete, C-776/19–C-782/19, EU:C:2021:470, 46. pont; lásd továbbá: a Bíróság 2019. december 19-i ítélete, C-355/18–C-357/18 és C-479/18, EU:C:2019:1123, 69. és azt követő pontok; lásd még: a Bíróság 2013. december 19-i ítélete, C-209/12, EU:C:2013:864, 27. pont).

A fogyasztónak tehát tisztában kell lennie jogaival, a jelen esetben azonban éppen nem ez volt a helyzet. A fogyasztók védelme érdekében nem korlátozhatók a fogyasztói jogok (lásd: a Bíróság 2021. szeptember 9-i ítélete, C-33/20, C-155/20 és C-187/20, EU:C:2021:736).

Az ilyen fogyasztóvédelem-orientált megközelítés mellett szól az Alapjogi Charta 38. cikke is, amelyre a jelen ügyben legalábbis tekintettel kell lenni. Az Alapjogi Charta 38. cikke azt az elvet rögzíti, hogy az Unió politikáiban biztosítani kell a fogyasztók védelmének magas szintjét. Ehhez optimalizálási követelmény társul. Az Alapjogi Charta – mint supreme law of the land és living instrument – alkalmazandó a jelen esetben, azaz köti és kötelezi az Európai Uniót és tagállamait (az Alapjogi Charta 51. cikkének (1) bekezdése). Az uniós jog – jelen esetben az európai szinten meghatározott biztosítási jog – alkalmazhatósága magában foglalja és magával vonja a Charta által biztosított alapvető jogok alkalmazhatóságát (a Bíróság 2013. február 26-i ítélete, C-617/10, EU:C:2013:105, 21. pont).

Ezenkívül a Bíróságnak a fogyasztói hitelmegállapodásoktól való elállással kapcsolatban a jogvesztésre vagy joggal való visszaélésre vonatkozó jelenlegi ítélkezési gyakorlata az elemi állításait illetően alighanem alkalmazható a biztosítási jogra (lásd részletesen: a Bíróság 2021. szeptember 9-i ítélete, C-33/20, C-155/20 és C-187/20, EU:C:2021:736).

A Bíróság megállapította, hogy a hitelező a fogyasztó elállási jogának gyakorlása során nem hivatkozhat jogvesztésre, ha egy, a szóban forgó irányelv szerint kötelező adat nem szerepel a hitelmegállapodásban, és azt utólagosan sem közölték megfelelően, függetlenül attól, hogy bírt-e tudomással e fogyasztó az elállási jogáról, vagy – önhibáján kívül – nem. Ugyanez vonatkozik a joggal való visszaélésre való hivatkozásra is.

Nem látszik meggyőző ok arra, hogy ez az ítélkezési gyakorlat miért ne lenne alkalmazható a biztosítási jogra is.

Az eljáró bíróság végezetül hivatkozik a Landgericht Erfurt (erfurti regionális bíróság) 2021. december 30-i hasonló – a kötvénymodellel, valamint a jogvesztés és a joggal való visszaélés problémakörével kapcsolatos – előzetes döntéshozatal iránti kérelmére ([omissis] C-2/22).

[omissis]